

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2026. № 3.
ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.3.71>

УДК 911.3:316

Я. С. Сосницька,

*к. геогр. н., доцент, доцент кафедри економічної та соціальної географії,
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7341-8801>

І. П. Мандрюк,

*к. геогр. н., доцент, доцент кафедри економічної та соціальної географії,
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9760-0130>

УКРАЇНА НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ: ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ

Y. Sosnytska,

*PhD in Geography, Associate Professor in Economic and Social Geography,
Lesya Ukrainka Volyn National University*

I. Mandryk,

*PhD in Geography, Associate Professor in Economic and Social Geography,
Lesya Ukrainka Volyn National University*

UKRAINE IN THE INTERNATIONAL AGRICULTURAL PRODUCTS MARKET: ECONOMIC AND GEOGRAPHY ASPECTS

У статті здійснено комплексний аналіз ролі України на міжнародному ринку аграрної продукції з урахуванням сучасних економічних тенденцій, глобальних трансформацій та воєнних викликів. Аграрний сектор України розглянуто як одну з ключових складових національної економіки та провідне джерело формування експортного потенціалу держави. Метою дослідження є оцінка місця України у світовій агропродовольчій системі, аналіз товарної й географічної структури аграрного експорту, а також визначення основних проблем і перспектив його розвитку. Методологічну основу дослідження становлять системний та структурно-функціональний підходи, статистичні методи аналізу, порівняльно-географічний метод і SWOT-аналіз, що дало змогу комплексно оцінити конкурентні позиції України на міжнародному аграрному ринку. Інформаційну базу дослідження сформовано на основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України, матеріалів Міністерства аграрної політики та продовольства України, а також наукових публікацій вітчизняних дослідників. У результаті дослідження встановлено, що Україна посідає вагоме місце серед провідних світових експортерів зернових та олійних культур, зокрема соняшnikової олії, пшениці та кукурудзи, і відіграє важливу роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Водночас виявлено, що домінування сировинної моделі експорту, логістичні обмеження, вплив воєнних дій і залежність від світової цінової кон'юнктури знижують економічну ефективність участі України у міжнародному поділі праці. Результати SWOT-аналізу засвідчили наявність значного потенціалу для диверсифікації експорту, розвитку переробної промисловості та розширення географії ринків збуту. Практична значущість дослідження полягає в обґрунтуванні стратегічних напрямів зміцнення позицій України на міжнародному ринку аграрної продукції, що можуть бути використані у формуванні державної аграрної та зовнішньоекономічної політики, а також у подальших наукових дослідженнях проблем розвитку аграрного сектору.

The article provides a comprehensive analysis of Ukraine's role in the international agricultural products market, taking into account current economic trends, global transformations, and wartime challenges. Ukraine's agricultural sector is considered one of the key components of the national economy and a leading source of the country's export potential. The purpose of the study is to assess Ukraine's position within the global agri-food system, analyze the commodity and geographical structure of agricultural exports, and identify the main problems and prospects for their development. The methodological framework of the study is based on systemic and structural-functional approaches, statistical methods of analysis, the comparative geographical method, and SWOT analysis, which made it possible to comprehensively assess Ukraine's competitive positions in the international agricultural market. The information base of the study was formed using official statistical data from the State Statistics Service of Ukraine, materials from the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, as well as scientific publications by domestic researchers. The results of the study indicate that Ukraine occupies a significant position among the world's leading exporters of grain and oilseed crops, in particular sunflower oil, wheat, and corn, and plays an important role in ensuring global food security. At the same time, it has been revealed that the dominance of a raw-material export model, logistical constraints, the impact of military actions, and dependence on global price fluctuations reduce the economic efficiency of Ukraine's participation in the international division of labor. The results of the SWOT analysis demonstrate considerable potential for export diversification, development of the processing industry, and expansion of the geographical scope of export markets. The practical significance of the study lies in substantiating strategic directions for strengthening Ukraine's position in the international agricultural market, which may be used in the formation of state agricultural and foreign economic policy, as well as in further scientific research on the development of the agricultural sector.

Ключові слова: міжнародний аграрний ринок, експорт, продовольча безпека, структура експорту, SWOT-аналіз, Україна, економіко-географічні дослідження.

Key words: international agricultural market, export, food security, export structure, SWOT analysis, Ukraine, economic and geographical research.

Актуальність теми дослідження. Міжнародний ринок агропромислової продукції є однією з ключових складових глобальної економічної системи та визначальним чинником забезпечення продовольчої безпеки людства. Він формує умови задоволення зростаючого попиту населення на продукти харчування, а також виконує важливу функцію постачання сировини для низки галузей промисловості. Актуальність дослідження міжнародного аграрного ринку зумовлюється посиленням дисбалансу між темпами приросту населення планети та можливостями аграрного виробництва, загостренням проблеми продовольчої нерівності, поширенням абсолютного й прихованого голоду в країнах, що розвиваються, а також значними регіональними відмінностями у виробництві й споживанні продовольства.

Міжнародний ринок сільськогосподарської продукції належить до найбільш динамічних і водночас малопрогнозованих сегментів міжнародної торгівлі. Його розвиток характеризується нестабільною кон'юнктурою, низькими темпами зростання товарообігу, різкими коливаннями обсягів експорту та імпорту, а також високим коливанням світових цін. Визначальний вплив на функціонування ринку справляють природно-кліматичні умови, глобальні економічні й політичні трансформації, а також трансформація міжнародних логістичних ланцюгів [3].

У цих умовах особливої наукової та практичної значущості набуває дослідження ролі окремих країн у системі міжнародного аграрного ринку. Місце України на світовому ринку сільськогосподарських товарів визначається поєднанням сприятливих агроресурсних і агрокліматичних умов, значного виробничого та науково-технічного потенціалу, наявністю

кваліфікованих трудових ресурсів, а також вигідним економіко-географічним і геополітичним положенням. Високий експортний потенціал аграрного сектору зумовлює вагомую роль України у формуванні глобальної продовольчої пропозиції, водночас актуалізуючи потребу в комплексному аналізі її конкурентних позицій, структурних особливостей експорту та перспектив інтеграції у світовий простір.

Стан вивчення питання з аналізом основних праць. Проблематика ролі України на міжнародному ринку аграрної продукції широко представлена у вітчизняних наукових дослідженнях, які висвітлюють економічні аспекти аграрного розвитку та інтеграції у світове господарство. У працях В. Артиша, Н. Артиш та І. Артиша [1] обґрунтовано стратегічне значення аграрного сектору України у глобальних економічних процесах і підкреслено її роль як одного з провідних постачальників продовольства, водночас наголошено на необхідності модернізації експортної моделі.

Значна увага в наукових публікаціях приділяється аналізу структури та динаміки аграрного експорту України. Так, Я. М. Гуменюк [2] і О. Ляховська [3] досліджують сучасні тенденції розвитку експорту сільськогосподарської продукції, акцентуючи увагу на домінуванні сировинної спеціалізації, посиленні ролі європейського ринку та потребі диверсифікації товарної й географічної структури експорту з урахуванням змін світової кон'юнктури. Регуляторні аспекти зовнішньої торгівлі аграрною продукцією розглянуто у роботах Ю. Перегуди [6], який аналізує вплив міжнародної торговельної політики, квот і протекціоністських заходів на експортно-імпортні потоки України. Важливу інформаційну базу для досліджень формують офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України та Міністерства аграрної політики та продовольства України, що дозволяють оцінювати обсяги, структуру та динаміку аграрного експорту. Окремий напрям досліджень присвячений впливу воєнних дій на аграрний експорт України. Л. Й. Созанський [7] акцентує увагу на зростанні логістичних ризиків, зміні експортних маршрутів і необхідності адаптації аграрного сектору до нових гео економічних умов. Узагальнення наукових праць

засвідчує, що попри значний доробок у цій сфері, потребують подальшого опрацювання комплексні підходи до оцінки економічних і просторових аспектів позиціонування України на міжнародному аграрному ринку, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою статті є економіко-географічний аналіз ролі України на міжнародному ринку аграрної продукції, оцінка економічних аспектів та сучасних тенденцій розвитку аграрного експорту, а також визначення конкурентних позицій і стратегічних напрямів зміцнення присутності України у світовому аграрному просторі в умовах глобальних трансформацій та воєнних викликів.

Для досягнення поставленої мети у статті передбачено розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати місце та роль аграрного сектору у формуванні експортного потенціалу України;
- дослідити товарну та географічну структуру експорту аграрної продукції України на сучасному етапі;
- виявити основні проблеми та обмеження розвитку аграрного експорту в умовах нестабільної світової кон'юнктури;
- оцінити сильні та слабкі сторони, можливості й загрози позиціонування України на міжнародному аграрному ринку з використанням SWOT-аналізу та обґрунтувати перспективні напрями подальшого розвитку аграрного експорту.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи економічного й суспільно-географічного аналізу, що забезпечують комплексний підхід до вивчення ролі України на міжнародному ринку аграрної продукції. У роботі використано системний підхід для дослідження аграрного сектору як складової світової агропродовольчої системи, а також структурно-функціональний метод для аналізу товарної та географічної структури аграрного експорту. Статистичні методи застосовано для оцінки динаміки, обсягів і структури аграрного експорту України, порівняльно-географічний метод – для зіставлення

позицій України з іншими провідними країнами-експортерами. З метою виявлення внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку аграрного експорту використано SWOT-аналіз як інструмент стратегічної оцінки конкурентних позицій України на міжнародному аграрному ринку.

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор є однією з базових складових національної економіки України та відіграє ключову роль у формуванні її експортного потенціалу й інтеграції у світовий господарський простір. Упродовж останніх десятиліть країна утвердилася як один із провідних постачальників зернових і олійних культур на міжнародний ринок, що зумовило зростання її значущості у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки [1].

Україна впевнено входить в десятку найбільших виробників основних видів продукції агропромислового сектору як за валовим обсягом виробництва, так і за експортним обсягом (табл. 1).

Таблиця 1. Місце України на світовому ринку сільськогосподарської продукції за експортним обсягом

Вид продукції	Місце у світі за експортним обсягом
Соняшникова олія	1 місце
Ячмінь	1 місце
Ріпак	2 місце
Кукурудза	3-4 місце
Пшениця	3 місце
Курятина	8 місце
Соя	9 місце

Джерело: сформовано на основі [1].

У 2024 році Україна експортувала продукції сільського господарства на суму 24 694 млн дол., що становило близько 59 % від загального обсягу експорту держави. Така структура експорту свідчить про провідну роль аграрного сектору у формуванні зовнішньоторговельних надходжень країни. Водночас простежується стійка позитивна тенденція зростання експорту сільськогосподарської продукції, що відображає поступове відновлення експортного потенціалу України та наближення до показників довоєнного періоду (рис. 1). Зазначена динаміка зумовлена адаптацією аграрного виробництва до воєнних викликів, розширенням альтернативних логістичних

маршрутів і збереженням конкурентоспроможності української агропродукції на світових ринках.

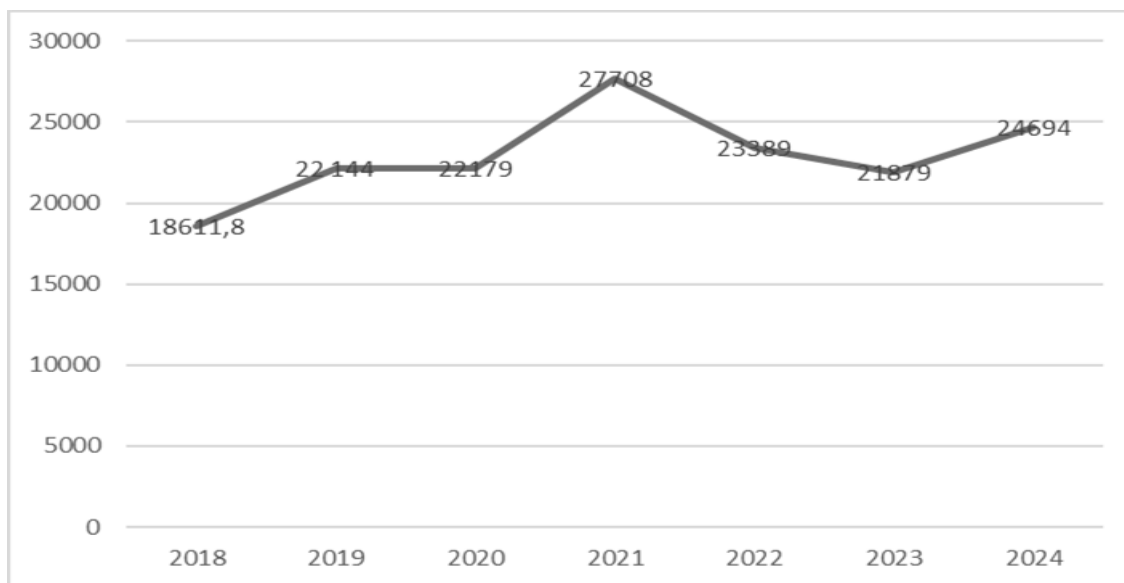

Рис. 1. Динаміка експорту продукції сільського господарства України, 2018-2024 рр., млн дол.

Джерело: систематизовано за даними [4].

Сальдо зовнішньоторговельного балансу становить 12600,3 млн дол., відповідно Україна експортує утричі більше продукції АПК, ніж імпортує.

Структура цього експорту характеризується високим рівнем концентрації за окремими товарними групами, передусім зерновими та олійними культурами, а також продуктами їх переробки (рис. 2). Провідне місце в експорті аграрної продукції посідає соняшникова олія, частка якої у 2024 році становила близько 21 % аграрного експорту, або приблизно 5,1 млрд дол. США. Географія експорту соняшникової олії має яскраво виражений міжконтинентальний характер. Основним ринком збуту залишається Європейський Союз, куди спрямовується понад половину українського експорту цього товару. Значні обсяги також постачаються до країн Південної Азії та Близького Сходу, зокрема Індії, Туреччини, Іраку та Єгипту. Така географія свідчить про високу конкурентоспроможність української соняшникової олії на світовому ринку та про здатність України утримувати позиції як глобального лідера у цьому сегменті [4].

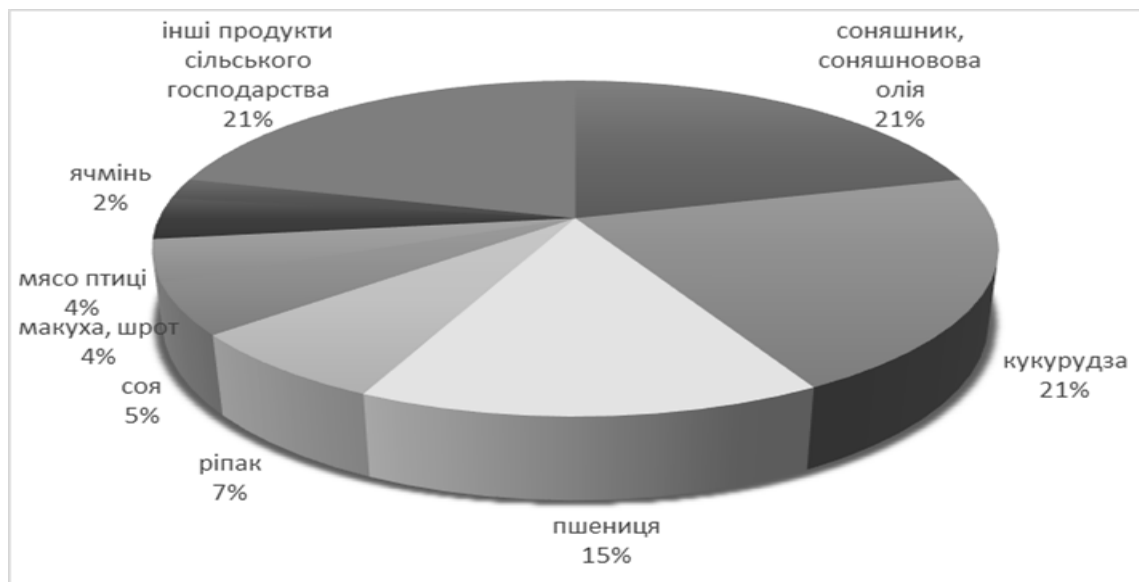

Рис. 2. Структура експорту аграрної продукції України у 2024 році, %

Джерело: складено за даними [4, 5].

Порівнянну частку у структурі аграрного експорту має кукурудза, яка також забезпечила близько 21 % валютного надходження, або близько 5,0 млрд дол. США. Географія експорту кукурудзи є надзвичайно диверсифікованою. Основними імпортерами української кукурудзи є країни Європейського Союзу, зокрема Іспанія та Нідерланди, а також Китай, Туреччина та Єгипет. Такий просторовий розподіл обумовлений високим попитом на кормову сировину для тваринництва та переробної промисловості, а також географічною зручністю морських і сухопутних логістичних маршрутів.

Третє місце у товарній структурі аграрного експорту посідає пшениця, частка якої у 2024 році становила близько 15 %, або приблизно 3,7 млрд дол. США. Географія експорту пшениці чітко відображає глобальну роль України як одного з ключових постачальників продовольчого зерна. Основними напрямками експорту є країни Північної Африки (Єгипет, Алжир, Туніс), Південно-Східної Азії (Індонезія, В'єтнам), а також окремі країни Європейського Союзу, зокрема Іспанія та Італія. Така географія підкреслює стратегічне значення української пшениці для забезпечення продовольчої безпеки в регіонах з високою залежністю від імпорту зерна [4; 5].

Вагоме місце в експорті аграрної продукції займає ріпак, частка якого становила близько 7 %, або близько 1,8 млрд дол. США. Просторова орієнтація експорту ріпаку має чітко виражений європейський характер. Переважна більшість поставок спрямовується до країн Європейського Союзу, передусім Німеччини, Польщі, Франції та Бельгії, а також до Великої Британії. Така концентрація пояснюється використанням ріпаку як сировини для виробництва біопалива та кормів, а також територіальною близькістю та інтеграцією України до європейського аграрного ринку.

Соєві боби у 2024 році забезпечили близько 5 % аграрного експорту України, або близько 1,3 млрд дол. США. Географія експорту сої є більш різноманітною порівняно з ріпаком. Основними напрямками залишаються країни Європейського Союзу, а також держави Близького Сходу та Північної Африки, зокрема Єгипет і Туреччина. Окремі партії експортуються до країн Південної Азії. Така просторова структура свідчить про потенціал сої як культури, що сприяє розширенню експортної географії та зменшенню залежності від окремих ринків.

Продукти переробки олійних культур, зокрема макуха та шроти, становили близько 4 % аграрного експорту, або близько 1,0 млрд дол. США. Географія їх експорту тісно пов'язана з основними центрами тваринництва та комбікормової промисловості. Основними напрямками є країни Європейського Союзу, Туреччина, Китай та окремі держави Близького Сходу. Це підтверджує роль України не лише як постачальника сировини, а й як важливого учасника світових ланцюгів виробництва кормів.

Сегмент продукції тваринництва в експорті України представлений переважно м'ясом та їстівними продуктами свійської птиці, частка яких у 2024 році становила близько 4 %, або майже 1,0 млрд дол. США. Географія експорту цієї продукції є більш регламентованою через ветеринарні та санітарні вимоги. Основними ринками збуту виступають країни Європейського Союзу, Велика Британія, а також держави Близького Сходу, зокрема Саудівська Аравія. Така географія свідчить про поступове зміцнення

позицій України на ринках з високими стандартами якості харчової продукції.

Ячмінь, частка якого у структурі аграрного експорту становила близько 2 %, або приблизно 0,56 млрд дол. США, експортується переважно до країн Північної Африки, Близького Сходу та Китаю. Цей товар відіграє допоміжну роль у зерновому експорті України, забезпечуючи стабільні, хоча й менші за обсягами, валютні надходження.

Сучасне функціонування України на міжнародному ринку аграрної продукції відбувається в умовах поєднання значного експортного потенціалу та системних обмежень, зумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. З одного боку, аграрний сектор залишається провідним джерелом валютних надходжень держави та важливою складовою глобальної продовольчої безпеки, з іншого – стикається з комплексом проблем, що стримують його довгострокову конкурентоспроможність.

Однією з ключових проблем є висока залежність аграрного експорту України від сировинної моделі розвитку. Значна частка експортних надходжень формується за рахунок зернових та олійних культур з відносно низькою доданою вартістю. Така структура робить експорт надмірно чутливим до коливань світових цін, погодних умов та логістичних витрат. У періоди зниження кон'юнктури світових аграрних ринків це безпосередньо відображається на валютних надходженнях, доходах виробників і фінансовій стабільності аграрного сектору [2].

Вагомим стримувальним чинником залишається логістична вразливість аграрного експорту. Военні дії, загрози портовій інфраструктурі, обмеження судноплавства та підвищені страхові витрати істотно ускладнюють експортні операції, особливо для масових вантажів – зерна та олійних культур. Альтернативні сухопутні маршрути та дунайські порти частково компенсують втрати, однак вони характеризуються вищою собівартістю та обмеженою пропускною спроможністю, що знижує цінову конкурентоспроможність української продукції на світових ринках[6].

Суттєвим викликом для України на міжнародному аграрному ринку є регуляторна та торговельна політика ключових партнерів, передусім країн Європейського Союзу. Запровадження квот, обмежень або тимчасових заборон на імпорт окремих видів української аграрної продукції створює додаткову невизначеність для експортерів та ускладнює довгострокове планування. Посилення екологічних, санітарних і фітосанітарних вимог також потребує значних інвестицій у модернізацію виробництва та системи контролю якості.

Окремою проблемою залишається недостатній рівень диверсифікації експортних ринків за окремими товарними позиціями. Попри загальну широку географію збуту, експорт окремих культур і продуктів переробки орієнтований на обмежене коло країн або регіонів. Це підвищує ризики втрати ринків у разі зміни торговельного режиму, політичних рішень або економічної кон'юнктури в країнах-імпортерах [7, 3].

Разом із тим Україна має значні перспективи зміцнення своїх позицій на міжнародному ринку аграрної продукції. Одним із ключових напрямів є поглиблення переробки сільськогосподарської сировини та нарощування експорту продукції з високою доданою вартістю. Розвиток олійно-жирової, м'ясопереробної, харчової та комбікормової промисловості дозволяє не лише збільшити експортні доходи, а й створювати додаткові робочі місця та зменшувати залежність від коливань світових цін на сировину.

Перспективним напрямом є подальша диверсифікація географії експорту з акцентом на ринки Азії, Близького Сходу та Африки, де спостерігається стійке зростання попиту на продовольство. Ці регіони характеризуються високими темпами зростання населення та обмеженими власними ресурсами для аграрного виробництва, що створює довгострокові можливості для українських експортерів зерна, олії та продуктів харчування [2].

Важливим чинником посилення позицій України на світовому аграрному ринку є підвищення якості продукції та відповідність міжнародним стандартам безпеки, простежуваності й сталого розвитку.

Запровадження сучасних систем сертифікації, екологічних стандартів та цифрових інструментів контролю ланцюгів постачання сприятиме розширенню доступу до ринків з високими вимогами та формуванню позитивного іміджу України як надійного постачальника аграрної продукції.

У стратегічній перспективі важливу роль відіграє розвиток логістичної інфраструктури та інтеграція України до міжнародних транспортних коридорів. Модернізація портів, розширення пропускної спроможності прикордонних переходів і розвиток мультимодальних перевезень здатні суттєво знизити логістичні витрати та підвищити конкурентоспроможність української аграрної продукції [1].

Для комплексної оцінки позицій України на міжнародному ринку аграрної продукції доцільним є застосування SWOT-аналізу як інструменту стратегічного аналізу, що дозволяє систематизувати внутрішні та зовнішні чинники розвитку аграрного сектору. У сучасних умовах трансформації світових продовольчих ринків, зростання геоекономічної нестабільності та посилення конкуренції між країнами-експортерами сільськогосподарської продукції використання цього підходу набуває особливої актуальності.

SWOT-аналіз дає змогу виявити сильні сторони аграрного потенціалу України, зокрема природно-ресурсні переваги, виробничу спеціалізацію та експортну орієнтацію, а також окреслити внутрішні обмеження, пов'язані зі структурою експорту, рівнем переробки та логістичною інфраструктурою. Водночас аналіз зовнішнього середовища дозволяє визначити можливості, що відкриваються перед Україною на світових аграрних ринках, а також загрози, зумовлені різними чинниками.

Застосування SWOT-аналізу в межах даного дослідження спрямоване на формування цілісного уявлення про конкурентні позиції України на міжнародному ринку аграрної продукції та обґрунтування стратегічних напрямів її подальшого розвитку. Результати аналізу створюють аналітичне підґрунтя для розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності аграрного експорту, диверсифікації ринків збуту та зміцнення ролі України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки (табл. 2).

Таблиця 2. SWOT-аналіз ролі України на міжнародному аграрному ринку

S – Strengths (Сильні сторони)	W – Weaknesses (Слабкі сторони)
<ul style="list-style-type: none"> - Потужний природно-ресурсний потенціал: значні площі родючих чорноземів, сприятливі агрокліматичні умови. - Висока частка аграрної продукції в експорті: зернові (пшениця, кукурудза), олійні культури, соняшникова олія. - Конкурентоспроможність за собівартістю виробництва аграрної продукції. - Географічно вигідне положення між ринками ЄС, Азії, Близького Сходу та Африки. - Досвід інтеграції у світові аграрні ринки та дотримання міжнародних стандартів якості. - Роль гаранта глобальної продовольчої безпеки, особливо для країн-імпортерів із дефіцитом продовольства. 	<ul style="list-style-type: none"> - Сировинна спрямованість експорту (низька частка продукції з високою доданою вартістю). - Інфраструктурні обмеження: логістика, зберігання, перевалка. - Висока залежність від зовнішніх ринків і цінової кон'юнктури. - Нерівномірний рівень технологічного розвитку агросектору. - Інституційні проблеми: нестабільність регуляторного середовища, доступ до фінансування. - Вразливість до воєнних ризиків та форс-мажорів.
O – Opportunities (Можливості)	T – Threats (Загрози)
<ul style="list-style-type: none"> - Поглиблення інтеграції з ринком ЄС та розширення зони вільної торгівлі. - Розвиток переробної промисловості та експорту продукції з високою доданою вартістю. - Зростання глобального попиту на продовольство в умовах демографічного тиску. - Розвиток органічного землеробства та «зелених» стандартів. - Цифровізація та інтелектуалізація аграрного виробництва (AgTech, precision farming). - Залучення міжнародних інвестицій і програм відновлення агросектору. 	<ul style="list-style-type: none"> - Геополітична нестабільність та воєнні дії, що порушують виробництво і логістику. - Посилення конкуренції з боку великих аграрних експортерів. - Кліматичні зміни та зростання частоти екстремальних погодних явищ. - Протекціоністські заходи імпортуючих країн. - Коливання світових цін на агропродукцію. - Ризики втрати традиційних ринків збуту через політичні та економічні фактори.

Джерело: сформовано на основі джерел [1; 3; 6].

Результати SWOT-аналізу свідчать, що Україна посідає системоутворююче місце на міжнародному аграрному ринку, виконуючи не лише функцію одного з провідних експортерів сільськогосподарської продукції, а й роль важливого елемента глобальної продовольчої безпеки. Поєднання потужного природно-ресурсного потенціалу, вигідного суспільно-географічного положення та сформованої експортної спеціалізації забезпечує Україні стабільну інтеграцію у світові агропродовольчі ланцюги.

Водночас наявні структурні дисбаланси аграрного експорту, зокрема домінування сировинної продукції та обмежена частка товарів із високою доданою вартістю, знижують економічну ефективність участі України у міжнародному поділі праці. Така модель експорту підвищує чутливість аграрного сектору до цінових коливань на світових ринках і посилює залежність національної економіки від зовнішньої кон'юнктури. Недостатній розвиток переробної інфраструктури, логістичні обмеження та інституційна нестабільність додатково ускладнюють реалізацію експортного потенціалу [2].

У контексті глобальних трансформацій агропродовольчих ринків перед Україною відкриваються значні можливості, пов'язані зі зростанням світового попиту на продовольство, поглибленням співпраці з ринком ЄС, розвитком органічного виробництва та впровадженням інноваційних агротехнологій. Перехід до моделі інноваційно орієнтованого аграрного розвитку здатен не лише підвищити конкурентоспроможність української продукції, а й забезпечити стійкість агросектору в довгостроковій перспективі [1].

Водночас реалізація зазначених можливостей суттєво обмежується комплексом зовнішніх і внутрішніх загроз. Воєнні дії, порушення логістичних маршрутів, кліматичні ризики та посилення протекціоністських тенденцій на міжнародних ринках формують нестабільне середовище функціонування аграрного експорту. В цих умовах роль України на світовому аграрному ринку набуває не лише економічного, а й геополітичного виміру, що підвищує вимоги до державної аграрної, торговельної та логістичної політики.

Таким чином, стратегічним завданням України на міжнародному аграрному ринку є трансформація експортної моделі від переважно сировинної до диверсифікованої, інноваційної та екологічно орієнтованої. Посилення переробної складової, розвиток стійких транспортно-логістичних систем, адаптація до кліматичних змін і поглиблення міжнародної кооперації

дозволять Україні не лише зберегти, а й зміцнити свої позиції як одного з ключових акторів глобального аграрного простору.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що Україна посідає важливе місце на міжнародному ринку аграрної продукції та є одним із ключових постачальників зернових і олійних культур, відіграючи помітну роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Аграрний сектор формує основу експортного потенціалу держави, а його товарна й географічна структура відображає інтеграцію України у світові агропродовольчі ланцюги, передусім у напрямку країн Європейського Союзу, Азії, Близького Сходу та Північної Африки.

Водночас домінування сировинної моделі експорту, логістична вразливість та висока залежність від зовнішньої цінової кон'юнктури знижують економічну ефективність участі України у міжнародному поділі праці. Результати SWOT-аналізу свідчать, що за наявності значних природно-ресурсних і виробничих переваг стратегічним завданням є трансформація аграрного експорту в напрямі зростання частки продукції з високою доданою вартістю, диверсифікації ринків збуту та розвитку логістичної інфраструктури. Реалізація цих напрямів сприятиме зміцненню конкурентних позицій України та підвищенню стійкості її аграрного сектору в умовах глобальних викликів.

Новизна дослідження. Наукова новизна дослідження полягає у комплексному економіко-географічному аналізі ролі України на міжнародному ринку аграрної продукції з урахуванням сучасних глобальних трансформацій, воєнних викликів і змін логістичних ланцюгів. У роботі поглиблено підходи до оцінки товарної та географічної структури аграрного експорту, а також застосовано SWOT-аналіз для системної оцінки конкурентних позицій України й обґрунтування стратегічних напрямів трансформації експортної моделі в бік диверсифікації та зростання доданої вартості, що сприяє підвищенню стійкості аграрного сектору та зміцненню ролі України у глобальній продовольчій безпеці.

Література

1. Артиш В., Артиш Н., Артиш І. Місце України в процесах аграрного розвитку світової економіки. *Scientific Collection «InterConf»*. 2023. № 144. Р. 49–57. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conferenceproceeding/article/view/2478>.
2. Гуменюк Я. М. Аграрний експорт України: аналіз та стратегічне планування. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 53. С. 65-79. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-93>.
3. Ляховська О. Експорт сільськогосподарської продукції України: сучасні тенденції. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 77. С. 79-88. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-96>.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства. URL: <https://minagro.gov.ua/>.
6. Перегуда Ю. Експорт та імпорт аграрної продукції в умовах глобального регулювання та міжнародної торгівлі. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-92>.
7. Созанський Л. Й. Статистична оцінка агропромислового експорту України в умовах російсько-української війни. *Статистика України*. 2025. № 1 08(1). С. 37–49. DOI: [https://doi.org/10.31767/su.1\(108\)2025.01.04](https://doi.org/10.31767/su.1(108)2025.01.04).

References

1. Artysh, V., Artysh, N. and Artysh, I. (2023), “Ukraine’s place in the processes of agricultural development of the world economy”, *Scientific Collection «InterConf»*, vol. 144, pp. 49–57, available at: <https://archive.interconf.center/index.php/conferenceproceeding/article/view/2478>. (Accessed 10 February 2026).
2. Humeniuk, Ya.M. (2023), “Agricultural export of Ukraine: analysis and strategic planning”, *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 53, pp. 65–79, <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-93>.

3. Liakhovska, O. (2025), “Export of agricultural products of Ukraine: current trends”, *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 77, pp. 79–88, <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-96>.

4. State Statistics Service of Ukraine (2026), “Official statistical information”, available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 11 February 2026).

5. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2026), “Official website”, available at: <https://minagro.gov.ua> (Accessed 16 February 2026).

6. Perehuda, Yu. (2023), “Export and import of agricultural products in the conditions of global regulation and international trade”, *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 54, <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-92>.

7. Sozanskyi, L.Y. (2025), “Statistical assessment of agro-industrial export of Ukraine under the conditions of the Russian-Ukrainian war”, *Statystyka Ukrainy*, vol. 108, no. 1, pp. 37–49, [https://doi.org/10.31767/su.1\(108\)2025.01.04](https://doi.org/10.31767/su.1(108)2025.01.04).

Отримано редакцією журналу / Received: 17.02.26

Прорецензовано / Revised: 26.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 20.03.26